

Us eigen taal (7)

Utgongspunten foar in Fryske taalstandert (6)

Yn de lêste fiif nûmers fan *Lyts Frisia* (2010/2011) haw ik oant no ta yn fjirtsin punten myn útwurking jûn fan in Fryske taalstandert (of noch better: fan in Fryske-taalstandert). Dêrmei is jitte lang net alles oer sein oer Fryske taalnoarm(s), mar ik haw ál in - beskieden - fûnemint lein foar myn oardiel oer Frysk taalgebrûk en oer de fraach oft in taalfoarm *Standertfrysk* is of dat wêze moatte soe, oer dialektysk *Frysk*, *min-Frysk*, *ûn-Frysk*, *gjin Frysk* en sels *ûnfrysk*? Dat lêste begryp, *ûnfrysk*, jout in wearde-oardiel oer en in kwalifikaasje fan in foarm dy't net past by it Fryske (folks)karakter en de Fryske kultuer. Lju as Waling Dykstra en Douwe Kalma hiene dêr in skerp each en ear foar. Oan sokke foaroanmannen (en in inkelde foaroanfrou) wol ik yn myn kommende taalstikjes mear omtinken jaan. Hja hâlde ús alle dagen wer in taalspegel foar om jin oan op te skerpen.

Mar earst noch wat oer de standert.

Flaters yn de bou fan de sin

15. [Ik nûmerje noch efkes troch]. Yn myn oersjoch haw ik it amper hân oer ferkearde ynslûpsels (ynterferinsjes, ornaris hollânismen) yn *de bou fan de sin*. Dy lykje der yn it skreaune proaza fan de foarige ieu (noch) net folle te wêzen. By de jongerein of by oare wankele taalbrûkers fan hjoed-de-dei komme sokke *syntaktyske* ynterferinsjes spitigernôch hieltiten faker foar, net allinnich mûnling, mar út en troch ek al skriftlik. Dat raast út soarte oan de protters en *hie* sa net *moatte wêze*. Wat deale, dy tiidwurdefolge *hie* fansels sa net *wêze moatten*. Ik hie leaver hân dat ik soks net *hie moatte kinne hearre*. Wat deksel, al wer mis. It hie better west, dat ik dat net *hearre kinne moatten hie*. Yn de Fryske bysin hearre de Friezen ommers dwers tsjin it Hollânsk yn te gean. Net in minne eigenskip, tinkt my. En se moatte sa út en troch ek in *-n* efter in ynfinityf (nammefoarm) sette ('moatten hie).

De oarsaak fan dy wanskepen taalfolchoarder, sa'n *omkearing*, leit yn de oer- en almacht fan it Hollânsk yn en bûten de skoalle en in fiersten[te] min oan Frysk. By óare wurden as *tiidwurden* komt soks likegoed foar: bgl. 'kom *net hjir/dêr*' ('niet hier/daar') yn stee fan 'kom *hjir/dêr net*'. Of: 'ik doch it *ek/net sels*'

(‘ook/niet zelf’) as it ‘ik doch it sels ek/net’ wêze moat.¹⁶ Tink ek oan ‘hâld dat efkes sá’ (‘even zo’) yn it plak fan it geve Frysk ‘hâld dat sá efkes’.

In foarbyld fan in wurd *tefolle* yn de sin is bygelyks ‘ik haw *der* trije’ (Holl.: ‘Ik heb er [= ervan] drie/veel’). Dat ‘der’ is yn dy Fryske sin in nuver idiomatysk syntaktysk ynslûpsel. It wurdasje ‘der’ heart yn ús eigen taal net foar in hoemannichte (telwurd) te stean. Mei ‘ik haw *trije/in protte*’ kin it skoan ta.

De ynfloed fan sokke mishipte foarms op de bou fan de sin, op it Fryske taalsysteem, rekket it Frysk yn syn wêzen. Om dat (op) te kearen of ôf te learen, kinne de Friezen net sûnder goed en genôch ûnderwiis yn it Frysk, dat jûn wurdt troch learkrêften dy’t sels it goede foarbyld jaan kinne. By it oanlearen fan de goede Fryskeigen folchoarder moat de Fryske en Hollânske folge hieltiten mar wer bewust en systematysk ferlike wurde op oerienkomsten en ferskillen om sadwaande beide talen goed útinoar te hâlden. En moatte de goede Frysktalige foarms troch de learlingen yn in lang en yntinsyf proses automatisearre wurde.

Soks freget folle en folle mear tiid foar it Frysk op de skoallen (basis- en fuortset ûnderwiis) as dat der hjoed-dei-dei oan bestege wurdt. De *Feriening Frysk Underwiis*, dêr’t ik skriuwer fan bin, stribbet sok ûnderwiis nei (klik ris op www.ffu-fri.eu; jo stipe soe ús wolkom wêze!). It oan- en ôflearen fan de folchoarder heart in trochgeand proses te wêzen, mei help fan Fryskkundige learkrêften en learboeken dy’t dat hieltiten mar wer op it aljemint bringe.¹⁷ Foar sokke aspekten jouwe de Fryske hânwurdboeken I (1984) en II (1985) gjin eksplisite noarm. Dat is wol it gefal yn ûnmisbere boarnen lykas *Tiidwurden* (2000), *Bydragen ta de didaktyk fan it Frysk yn it fuortset ûnderwiis* (1982), de *Grammatica Fries* (2006) en oare fakliteratuer.¹⁸

Net alle taalfariaasje hoecht lykwols ‘ferkeard’ te wêzen. Yn *Tiidwurden* (s. 35-69) fynt men in wiidweidige alfabetyske list fan ûnregelmjittige tiidwurden mei de haadfoarms (d.w.s. de standertfoarms) yn fet oanjûn en beskate njonkenfoarms lyts ôfprinte yn de noaten. In foarbyld fan sa’n haadfoarm is: *gean* - ik *gean* - ik *gong* (njonkenfoarms: *gie/gyng*) - ik bin *gongen* (njonkenfoarm: *gie*). Oare dialektyske foarms binne mei rjocht bewust nét *opnommen* (njonkenfoarm: *opnomd/opnaam*). De gearstalders fan Frysktalige learmiddels soene dy standertfoarms konsekwint as earste opnimme en oanleare litte moatte. Soks is in earsten betingst foar it jin goed oaneigenjen fan in standert.

¹⁶In ferneamde Fryske skriuwer as Hylke Speersma hat dêr noch gjin lêst fan: “De ûntroering dy’t ik sels ek fiel, dy’t mysels ferrast by it proaza dat út myn pinne floeit” (*De Moanne*, jrg. 10, nû. 6, july 2011, s. 13). By in lesjouster Frysk as Liskje Flapper giet it mis yn in skôging fan harres: “Mar Rypma brûkte it hokje net allinne foar fee, hy wenne dêr ek sels” (*De Moanne*, jrg. 10, nû. 6, july 2011, s. 24).

¹⁷In goede oanset jout haadstik 5, ‘Kontrastive analyse en Frysk taalûnderwiis’, út: P. Breuker, J. Hoekstra e.o., *Bydragen ta de didaktyk fan it Frysk yn it fuortset ûnderwiis*. Grins/Ljouwert: (FYRUG/Afûk, 1982. Is it noch wol te krijen by de Afûk?

¹⁸Dick Eisma en Jan Popkema, *Tiidwurden*. Ljouwert: Afûk, 2000 (sechste, revisearre printinge of letter); J. Popkema, *Grammatica Fries. De regels van het Fries*. Utrecht: Prisma, 2006 (378 siden); P. Breuker, J. Griffioen, J. Hoekstra e.o., *Bydragen ta de didaktyk fan it Frysk yn it fuortset ûnderwiis*. Grins/Ljouwert: FYRUG/Afûk, 1982.

Taaleigen

16. Foar taaleigen lykas siswizen en oare útdrukkings jouwe it *Frysk Wurdboek* (F-N, 1984), it taalgebrûk fan grutte skriuwers - benammen dy út de tritiger jierren fan de foarige ieu - en spesifike taaleigenboeken lykas *Ken jim Frysk, Op 't aljemint* en *Op 'e taelhelling I en II, Efkes Taalbuorkje [I] en II*¹⁹ yn de measte gefallen in noarm fan wat goed Frysk is, hoewol't de samling net folslein wêze kin. It nije twadielige *Frysk Hânwurdboek* (2008) is ek in bûtenwenstich rike boarne. Wa't goed Frysk skriuwe wol, kin der net sûnder.

Ta dat ‘eigene’ (dus: taaleigen) soene ek it op in ‘Frysk-eigen’ wize brûken fan foarnamwurden as *dy/dizze, dat/dit* en *dêr/hjir* rekkene wurde kinne. De foarnamwurden ‘dizze’ en ‘dit’ wurde yn it Frysk almeast te ûnpas brûkt troch krantelju of oare skriuwers mei pretinsjes. Yn fierwei de measte gefallen hiene se ‘dy’ of ‘dat’ skriuwe moatten. Ornaris is it ûnbewitten ferkeard brûken fan sokke wurdjes fansels wer te witen oan de grutte ynfloed fan it Hollânsk op har ‘Frysk’, dat fandatoangeande *net-Frysk* wurden is. Faaks kin it ek wol *ûnfrysk* neamd wurde.

Inkelde foarbylden:

1. Hij had er zijn vader over gesproken, maar *deze* weigerde ronduit - Hy hie der syn heit oer te wurd west, mar *dy* wegere planút.
2. Toen de nood aan de man kwam, leek Gerard besluiteloos; *dit* viel zijn vriend tegen - Doe't de kniper op 'e skine kaam, like it, Gerryt koe net út 'e rie komme; *dat* foel syn freon ôf.

¹⁹Sjoch: J.K. Dykstra, *Op 't aljemint*. Ljouwert: Afûk, 1978. Oare boarnen op it mêd fan it taaleigen dy't tige de muoite wurdich binne, binne de beide monumintale dielen fan Douwe Tamminga:

- Tamminga, D.A., *Op 'e taelhelling. Losse trochseden fan Frysk taelliben, I*. Boalsert: Osinga, 1963;

- Tamminga, D.A., *Op 'e taelhelling. Losse trochseden fan Frysk taelliben, II*. Boalsert: Osinga, 1973.

En boppedat:

- Tamminga, D.A., *Kantekers. Fersprate stikken oer taal en literatuer*. Grins: S.F. FYRUG, 1985;

- Tamminga, D.A., *Styl en Stavering*. Grins/Batavia: J.B. Wolters, 1948.

Fierders:

- Kalma, D., *Freegje mar fierder! In ynlieding ta it Fryske taeleigen [foarste dieltsje]*. Boalsert: Osinga, 1943;

- Kalma, D., *Ken jim Frysk! In samling Frysk Taeleigen foar leargongen en selsstúdzje*. Drachten: Laverman N.V., 1948;

- S.W. Douma [= D. Kalma], *Frysk taeleigen-boekje I. It túch der út!* Drachten: Laverman, 1946 (Rige Lytse Paedwizers 2);

- S.W. Douma [= D. Kalma], *Frysk taeleigen-boekje II (mei kaei). It goede krúd*. Drachten: Laverman, 1946 (Rige Lytse Paedwizers 3). It boekje fan 16 lytse siden (in *kaai* fan 4 siden ynbegrepen) haw ik yn 2010 yn de hjoeddeiske/hjoeddeistige stavering oerbrocht, útweide en gâns bewurke en is no by myn *Kursus Frysk Skriuwen* oan te klikken op: www.ffu-fri.eu. Sjoch by: *Publikaasjes/Kursus Frysk Skriuwen/Les 9*. Benammen de korreksejblêden (de ‘kaai’) mei wiidweidich útwerke antwurden by de ynfolleskes beslane (njonkenfoarm: beslagge) no mear siden as de leskes sels. It nije *Frysk Hânwurdboek* (2008) wie dêr in ûnmisbere boarne by. It oarspronklike boekje fan Kalma sil allinnich noch antikwarysk te besetten wêze.

- Tsjepkema, H., *Efkes taalbuorkje*. Ljouwert: Koperative Utjowerij, 1978;

- Tsjepkema, H., *Efkes taalbuorkje II*. Ljouwert: Koperative Utjowerij, 1997.

Foar de regels fan it Frysk is grif it wichtichste standertwurk:

- J. Popkema, *Grammatica Fries*. De regels van het Fries. Utrecht: Uitg. Het Spectrum B.V., 2006 (378 siden).

- Teake Hoekema syn *Beknopte Friese vormleer* (Ljouwert; Afûk, 1996) is ek in tige nuttich boekje.

3. Zij moet nog driehonderd meter klimmen; *dit* valt haar niet mee - Hja moat noch trijehûndert meter klimme; *dat* falt har net ta.

Yn sokke sinnen mei *dat* wurdt nei in 'antesedint', in *foarôfgeand* feit (omstannichheid, hanneling, útspraak) wiisd mei in *dy-* of *dat-*sin as gefolch.²⁰

Dizze en *dit* tsjutte yn 't Frysk allinnich oan wêr't men op wiist; *dit* wiist yn it Frysk ek mear foarút as yn it Hollânsk²¹

1. *Deze* hond vind ik mooi - *Dizze* hûn mei ik graach lije.
2. Maar *dit* heb ik mij vast voorgenomen, dat ik mij daar in het vervolg niet mee inlaat - Mar *dit* haw ik fêst foar my nommen, dat ik dêr tenei bûten bliuw.

Yn de lêste sin wurdt *foarút wiisd* nei wat noch komt; ferl. ek: Ik sil dy *dit* sizze, jonkje, asto soks wer dochst, dan *krigest*²² in wan bruien.

Winliken fan in selde lape binne *dêr/dêrom* en *hjr/hjirom* knipt. Wer inkelde eksimpels:

1. 'Feroaring fan lucht' is in ferneamd boek. Durk Snoad spilet *dêr* (nét: *hjr*) de haadrol yn.
2. Om De Sweach binne in bulte bosken. *Dêrom* (nét: *hjirom*) mei ik *dêr* (nét: *hjr*) graach (jerne) komme.²³

Ynslûpsels (ynterferinsjes) út it Hollânsk (en it Ingelsk) binne net sa 'leuk' (ek al wer sa'n grouwlich hollânisme, tagelyk ûn-Frysk en ûnfrysk). As men dêr neat oan (*tsjin?*) docht, dan is dat op termyn de deastek foar ús *taaleigen* en foar ús *eigen taal*. *Dy* (nét: *dizze*) moatte sadwaande bûten de standert keard en mei alle macht bestriden wurde.

Dêr (nét: *Hjr*) falt yn myn kommende stikjes noch wol wat mear oer te sizzen.

De 'standert' lit ik no ynearsten mar efkes gewurde. Yn alle gefallen hawwe jo as *Lyts Frisia-lêzer* mei myn útwurking fan *dy* (nét: *dizze*) standert gauris tagelyk in andert (antwurd?) *krige* (*krige* is de standertfoarm, dus moatte jo de njonkenfoarm *krigen* mar skouderje)²⁴ op ûnderskate fragen oer en fraachttekens by dûbelfoarms en wyldgroei fan oare dialektyske farianten. Dêr kin en moat

²⁰Rieplachtsje it *Frysk Wurdboek NF 2* (1985) ek ris: *deze* (H.): *dizze*; bij terugverwijzingen meestal: *dy* (s. 144); *dit* (H.): *dit(te)*, bij terugwijzen gewoonlijk: *dat* (s. 149).

²¹Sjoch: *Bydragen ta de didaktyk* [...], (1982, s. 35).

²²Sjoch: *Tiidwurden* (2000): *krigest* is de standertfoarm en *krijst* de (ek) tasiene njonkenfoarm.

²³Sjoch ek: S.T. Hiemstra (inred.) e.o., De Stipe. Ljouwert: Afûk, 2005 (5te printinge), s. 87-89.

²⁴Ferl. D. Eisma en J. Popkema, *Tiidwurden* (2000) s. 48. *Tiidwurden* lykas *wolle*, *hawwe*, *sille*, *wêze*, *kinne*, *dwaan* en *stean* komme somtiden mei in *-n*, mar ek wol sûnder in *-n* yn de doetiid meartal foar, bgl.: 'wy hiene' njonken 'wy hienen'; 'wy soene' njonken 'wy soenen'. *Histoarysk sjoen* is de foarm sûnder *-n* it meast krekt, mar grif ûnder ynfloed fan de tiidwurden mei in *-n* yn doetiid meartal (bgl.: wy makken, hopen) is der in *-n* efter kommen. De foarm sûnder *-n* kriget de foarkar (sjoch: Eisma, *Tiidwurden*, 1989, s. 16). De foarms sûnder *dy* *-n* soene sadwaande konsekwint yn de standert en yn ûnderwiislearmiddels tapast wurde moatte. Dus altiten: wy/jimme/hja woene, hiene, soene, wiene, koene, diene, stiene!

aardich yn snoeid wurde. Dat is needsaaklik foar it - hieltiten mear - op skrift brûken fan it Frysk yn maatskiplike domeinen lykas it ûnderwiis (tink oan ûnderwiislearmiddels, toetsen en eksamens) en it offisjele ferkear (tink oan amtlike en juridyske stikken), dus foar it op in goed nivo brûken fan it Frysk as kultuertaal.

Der is yn de rin fan jierren al behoarlik wat foarwurk dien en dellein yn wurdboeken en grammatika's²⁵ (benammen Jan Popkema syn treflike en wiidweidige *Grammatica Fries*, 2006). Mar dan binne wy der lykwols noch (jitte?) net. Dat hoopje ik oant no ta mei myn stikjes dúdlik makke te hawwen. Ik haw myn kar dien. It fierder krewearjen foar en wurkjen oan in sa 'Frysk' mooglike taalstandert liket my in aardich putsje foar in takomstige *provinsjale taalautoriteit*, wat de namme *dêr ek* fan wurde mei (nét: wat *ek* de namme *hjr* fan wurde mei).

Oant no ta is it dus noch wat behelpen mei dy standert. Lykwols kin it taalgebrûk mei wat der al oan taalnoarm(s) leit, aardich kryptysk hifke wurde. Ik haw dat earder dien troch de frisofoby en it tamtearjen en ferheisterjen fan ús taal troch in literatuerkritika en 'frisiste' as Jetske Bilker op it rabat te bringen.²⁶

En wat misse wy sûnt 3 maart 2011 de - gauris ek wat dialektysk kleure - Fryske kollums fan de fan 't jier ferstoarne frisist en skriuwer Trinus Riemersma yn de *Ljouwerter Krante*. Trinus syn Frysk wie grif 'Frysk', al wie it lang net altiten Standertfrysk.²⁷ Dêr hawwe in jonge 'frisiste' as Joke Corporaal

²⁵Ik tink dan benammen oan it earder oanhelle *Frysk Hânwurdboek* (2008) en it *Juridysk Wurdboek N-F* (2000), oan wurdlisten mei terminology foar gâns fakgebieten, bgl. Rienk de Haan, *Terminology fan 'e saakfakken*. (Ljouwert: Taalbuero Fryske Akademy, 2000) en ûnderskate listen op it mêd fan de nammen fan bisten, planten en oare saken.

²⁶Yn: S.T. Hiemstra, 'Op weg naar het kakhuis' of de 'frisofoby' fan Jetske Bilker I en II' (*Lyts Frisia*, jrg. LVIII, nû. 1-2, juny 2009 en nû. 3, sept. 2009, s. 33-39). Hja hat der, tinkt my, amper wat fan opstutsen, dat ik moat der aanst jitriss oer gear.

²⁷It ûnderskie tusken 'geef Frysk' en 'min Frysk' is grif ek ideologysk kleure. Hoe 'min' mei it 'Frysk' wêze om dochs noch Frysk neamd wurde te kinnen? En hoe breed mei de paraplu fan it 'Frysk' wêze? Trinus Riemersma, jout yn syn kolum '(20) Wat is Frysk en wat net?' yn: *Diktatur fan it frije wurd* (Leeuwarder Courant, 2011, s. 54) 16 foarbylden fan fariaasje yn ien sin en komt ta de konklúzje: "Mar sa'n ideologyske kategory 'Frysk' kin in dosint-grammatika net mei út 'e fuotten. Dêr hat in skoalmaster neat oan. Dêr kin in korrektor by in útjouwerij net mei wurkje. Dat is gjin basis foar it taalbelied fan 'e Provinsje. As wy it Frysk op wittenskiplike nivo bestudearje wolle, of as wy immen it Frysk oanleare wolle, of as wy it Frysk befoarderje wolle, dan moatte wy witte wat Frysk is. Sûnder dy wittenskiplike ûnderbouwing is elke wittenskiplike bewearing oer it 'Frysk' in slach yn 'e loft."

Trinus Riemersma pleitet derfoar om de grinzen fan wat Frysk 'is' (of: 'heart te wêzen'), skerp(er) oan te jaan. Dat liket my sinfol, mar ik lûk, tinkt my, mei myn pleit foar it troch de polityk fêstlizzen en it brûken fan in goed/better omskreaun Standertfrysk yn it ûnderwiis (learmiddels!), yn it offisjele ferkear (rjochterlike en bestjoerlike autoriteiten en iepenbiere tsjinsten), yn de skoallen en yn de (subsidiearre) media, in noch dúdliker en skerper grins. Dêr hawwe skoalmasters en learaars (en har learlingen), skriuwers, korrektors, bestjoerders, amtners, juristen en sjoernalisten fierwei it measte oan. Yn sa'n 16 útgangspunten haw ik dêr oant no ta yn in rychje artikels yn *Lyts Frisia* in bydrage oan besocht te leverjen. De Fryske *staveringsregels* binne troch de Fryske politisy fêstlein, de taal, it *Standertfrysk*, en de regels foar dat Frysk (noch) net. En dat soe al moatte. Leafst (goed) ûnderboud troch betúfte taalwittenskippers (frisisten).

Sjoch ek: S.T. Hiemstra, 'Frysk en Standertfrysk, ôffreding, op- en útbou (I)'. Yn: *De Pompeblêden*,

en in âldere 'frisiste' as Jetske Bilker gjin hanwetter oan. Binne se slachtoffers fan de 'taal-is-kommunikaasje-ideology', dy't jierrenlang foar master opslein en safolle taalûnheil brocht hat en no lokkich wer wat op syn retoer liket te wêzen, of is it gewoan ûnkunde? Faaks beide. Sokken soene dochts har bêst dwaan (de 'ambysje' hawwe) moatte en wreidzje harren kennis fan taal en teken mei ynmoed út. Douwe Tamminga (*Op 'e taelhelling*, I en II) is dêr grif in goede learmaster foar. Taalambysjes hearre net beheind te bliuwen ta de Haachske ûnderwiiseask om de kwaliteit fan it brûken fan it Hollânsk te ferheegjen. Us eigen taal is like goed in kostber erfskip en kultuerbesit, dat folle better hoede en noede wurde moat. In goede taalnoarm en taalstandert binne dêr ûnmisber foar.

De Fryske skriuwer en âld-haadredakteur fan de *Ljouwerter Krante* Hylke Speerstra wiist yn *De Moanne* (jrg. 10, nû. 6, july 2011, s. 13) mei rjocht op de ferantwurdlikens fan sjoernalisten en skriuwers as it om har eigen taalfeardigens giet: "As jo goed wêze wolle as skriuwer yn Fryslân, moatte jo yn it foarste plak jo memmetaal better leare. Der is taalluheid ûnder sjoernalisten en skriuwers. As ik sjoch hoe maklik oft se meigean yn de ferkearde útspraak fan wurden: 'tied' sizze yn stee fan 'tiid'. Hoe't se mei alle moadewurdsjes meisile en mar roppe fan: 'Okee, okee!' Ik wit, it is foar in part âldmannepraat, mar ik bin der ek fan oertsjûge dat ik gelyk ha. It is de gemaksucht fan de Fryske yntelligintsia - as dy noch bestiet, ik hear der teminsten net by - dy't as argumint jout: in taal is yn beweging. Fansels is dat sa, mar ik fyn it wat maklik fan skriuwers en sjoernalisten dy't, wylst se foaroan rinne, sizze: 'ik gean itensieden'. Fout. Ik sil itensiede."

Op de basisskoalle krije de bern al Ingelsk tsjintwurdich en dat is moai, mar it Frysk wurdt fyn drukt. Ik fiel my in lotgenoat fan Durk van der Ploeg, dy't soms wurden brûkt wêrfan't de minsken sizze: 'wat is dit no wer?' Asto skriuwst mei de rykdom dy't de taal hat, dan krijst alle dagen in kear it gefoel: der wurdt my in prachtich stik ark út hannen slein. It weardefolle nimme se my ôf, ik moat bûge foar de banaliteiten dy't my om de earen slingere wurde, de tiidwurden dy't se omdraaie: 'hasto al in keuze kinne meitsje?'"

Ik haw myn kar makke as it giet om Frysk en Standertfrysk. It is wat begrutlik dat ik de finger lizze moat by safolle seare (taal)plakken. It lyk moat lykwols oantaast wurde. "It tûch derút!", soe Douwe Kalma wol roppe. Yn myn foar[r]jich stikje (werom net 'myn foar[r]ige stikje?')²⁸ haw ik dêr wat Joke Corporaal oanbelanget al in begjin mei makke. En dy sil grif net de minste wêze.

nû. 5, 1997, s. 72-75 en: S.T. Hiemstra, 'Frysk en Standertfrysk, ôffreding, op- en útbou (II)'. Yn: *De Pompebliden*, nû. 1, 1998, s. 5-7. Oan te klikken op: www.ffu-frl.eu/publikaasjes.

²⁸'Stikje' is in it-wurd ('it' stikje) en der stiet in besittlik foarmamwurd ('myn') foar it eigenskipswurd ('foarrich'). Dan stiet ús taalnoarm net ta dat 'foarrich' ferbûgd wurdt ta 'foarrigge'.

Kollums fan Joke Corporaal yn de *Ljouwerter Krante*

'Animal cops' (29-10-2010)

- [...] docht er krekt as lústert er [...] - [] docht er krekt as lústeret [better: harket] er [...] Taljochting: Op skrift heart de foarkar jûn te wurden oan de foarm mei *-e-*; dan komt ek better út dat it om *-je-tiidwurden* giet, dus *einiget*, *bongelet*. Op Afûk-eksamens wurdt in foarm as lústert as flater teld (ferl. ek *Tiidwurden* [2000], s. 19).
- Welk diel fan 'nee' begrypst net? - *Watfoar/hokfoar/hokker* diel begrypst net? Talj.: Welk is in hollânisme dat yn gjin inkeld taalferlet foarsjocht.
- [...] stekke der hûnen keurich oer by grien ljocht - [...] stekke de hûnen *kreas* oer [...] Talj.: 'Keurich' is in maklik te skouderjen hollânisme (*Frysk Hân-wurdboek*, 2008): keurich (H.).
- No hat de Grykse plysje wol oare saken oan 'e holle [...] ; [...] it Grykse ymmigrantenbelied [...] - [...] de Grykske polysje [...] ; [...] it Grykske ymmigrantebelied [...] Talj.: (a) Grykse [dan ek: Frise?] is in staveringsflater: *Grykske*; (b) ymmigrantenbelied is in staveringsflater; as it Hollânsk *-en-* hat (Holl.: 'immigrantenbeleid'), hat it Frysk op in pear útsûnderings nei altiten *-e-*: *sikehûs*, *boekekast*, *ymmigrantebelied*. Gjûn tusken-*n* yn it Frysk (!), mei as útsûnderings: *ike(n)beam*, *boeke(n)beam*, *wetenbôle*, *rizenbrij*, *sûpengroattenbrij*.
- [...] om mei fuort te draven at de plysje komt - [...] *as* de plysje komt [...]; [...] At er ronkjend op myn skoat leit [...] - *As* er ronkjend [...]. De 'goede' foarm 'as' komt by Joke lykwols ek in kear foar: [...] *As* it net de safolste staking is [...] Talj.: *At* is folslein oerstallich en betiizjend, lykas út de trije oanhelle sintsjes ek al wer bliken docht (sj. ek myn taljochting yn *Lyts Frisia*, nû. 2, july 2011, s. 25). At heart net yn it Standertfrysk.
- Ik hoopje dat de cops dizze frustrearde plantespuiters mei rêst litte [...] *dy frustrearre* plantespuiters [...] Talj.: Sjoch foar de *dizze/dy-kwestje* hjirboppe by punt 16; 'frustrearde' heart net yn it Standertfrysk; de ynfinityf (nammefoarm) fan it tiidwurd is 'frustrearje', dat ferbûgd wurdt neffens de regels fan it *-je-tiidwurd*: 'frustrearre' dus.
- [...] Wa wit krijt Grikelân [...] - Wa wit *krijet* Grikelân [...] Talj. *Krijet* is de haadfoarm (= *standertfoarm*; ferl. ek *Tiidwurden*, [2000], s. 48); de *njonkenfoarm* krijt soe mijd wurde moatte.
- At er ronkjend op myn skoat leit te droegjen freegje ik besoarge: 'Ach kearel toch, welke smycht hat dij sa wiet makke?' - *As* er ronkjend by my op 'e skoat te droegjen leit, [skrapke] freegje ik *ûngerêst*: 'Och keardel dochs, *watfoar/hokfoar* smycht hat *dy* sa wiet makke?'

Talj.: Tsja, wêr moat men begjinne mei jins taljochting? Is de sin noch min-Frysk of is it al gjin-Frysk (sjoch ek noat ²⁷)? Om oer Standertfrysk mar te swijen. Hoe kriget ien it út de pinne! In ûntbrekkend lêsteken, leksikale, syntaktyske en idiomatyske ynterferinsjes (hollânismen). De ein is der fan wei ...

'Biografeleed' (21-01-2011)

De kwaliteit fan it Frysk yn de kollum 'Biografeleed' soe der grif fan opknappe as de skriuwster de *ferplichte* brekking tapast hie yn broerke ('bruorke'), skrikke litte ferfonge hie troch 'kjel meitsje' en net trijeris it suver ynhâldsleaze Hollânske 'leuk' brûkt hie: *Alder en wizer wurde* (hie 'wurden' net better west?) *is net altyd leuk* (twaris); *It wie net in leuk, mar wol in learsum begjin fan it nije jier.*

Douwe Kalma wist ek noch wol in nustje fan dy Hollânske 'útskroevenheids'-wurden. It Hollânsk tilt derfan op: prachtig, heerlijk, schitterend, uitstekend, verrukkelijk, voortreffelijk.²⁹ It al lang ôfsliten mandewurd 'leuk' past grif yn dat rychje. Yn Kalma syn tiid wiene de dingen, tinkt my, noch net sa 'leuk', earder wol 'moai'. De 'leuk'-goarre is grif letter oanboaze. Om fan de platitude 'hartstikke leuk', dy't party lju yn de mûle bestoarn liket te wêzen, mar te swijen.

Kalma seit der besteklike dingen oer (omstaverre): "Oer it algemien bliuwt it Frysk, lyk as it Ingelsk, leaver wat ûnder de mjitte, wylst Hollânsk en it Dútsk maklik oerdruiwe. In Fries seit: 'It giet my hurdernôch' as in Hollanner ropt: 'Het gaat me veel te hard!' De Fryske wurdearringen fan *moai* b.g. kluuwe likernôch op lâns dizze [!] wei: net mâl - wol aardich - aardich - wol moai - moai - wakkere moai - tige moai - sierlike moai - wûndere moai - ivige moai. Foar *tige moai* ek jit: ynmoai. De Fryske wurdearringen binne trochstrings hoedener, en wurde dêrtroch ek minder geierich utere."

Net sa *moai* dus, dat ûn-Fryske en ûnfryske klisjee 'leuk': 'moai' hie moaier-nôch west.

Sytze T. Hiemstra

Wy freegje jimme om jimme lês- of lidmaatskipsjild oer 2011 sa gou mooglik te beteljen, want de takomst fan Lyts Frisia is noch jimmer ûnwis! It lidmaatskipsjild is no € 10 en it lêsjild € 7,50.

Wy kinne fansels ek net trochgean sûnder jo kopij. Dat kinne bydragen wêze op it

mêd fan Fryske striid, Fryske literatuer, Fryske skiednis, Frysk ûnderwiis, fersen en ferhalen. Foar it desimbernûmer moat dat ynstjoerd wurde foar 1 novimber nei: Redaksje 'Lyts Frisia', Plantage Doklaan 13 1018 CM Amsterdam, E-meel: abma.g@wanadoo.nl. Foar mear ynformaasje: Jan Jongsma, tel. 0511-463869.

²⁹S.W. Douma, *Frysk Taeligen-boekje I. It tûch derút!* (1946), s. 14.